

Wanneer Brunner ook in onze zonden nog van een beeld Gods spreekt, bedoelt hij hiermede, dat de functie van het beelddrager-zijn niet is opgegeven, maar voortleeft. Al is de materiële God-gelijkheid teloor gegaan, de formeele bleef nog over. Wij behielden onze verantwoordelijkheid. Trouwens, indien dit niet waar was, zouden wij niet eens zondaars kunnen zijn of kunnen zondigen. De mensch moet subject en verantwoordelijk zijn, om zijn zonden te kunnen bedrijven.²¹⁾ Maar onze verantwoordelijkheid is thans negatief bepaald. Zij is van een zijn in de liefde tot een zijn onder de wet en een leven onder den toorn Gods veranderd. De liefde is in haar tegendeel omgeslagen.²²⁾ Alles werkt verkeerd. De mensch scheidt zich van God af en scheurt zich van Hem los. Wij leven niet meer van God uit en naar Hem toe, maar van Hem weg.²³⁾ En hiermee nemen wij tegelijk een verkeerde houding in tegenover onze mede-mensen. En de mensch weet dit ook van zichzelf; en deze wetenschap is zijn geweten. Want het geweten is, volgens Brunner, geen stem Gods in ons; niet het bewustzijn van een zedelijke wet, die tot ons spreekt: gij zult. Het heeft in eersten aanleg met God niets te doen. Het is enkel het bewustzijn van onze verantwoordelijkheid.²⁴⁾

Hiermede is echter over het subject uit Brunners ethiek nog niet alles gezegd. Daarom hierover D.V. den volgenden keer nog iets meer.

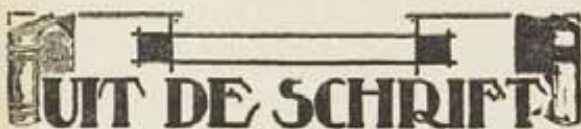
E. D. KRAAN.

21) Natur und Gnade, 10-12.

22) Der Mensch im Widerspruch, 96, 126.

23) t.a.p., 129; Das Gebot und die Ordnungen, 138.

24) t.a.p., 140; Natur und Gnade, 12.

Christus krachteloos te Nazareth!

— En Hij kon aldaar geen kracht doen;
— En Hij verwonderde Zich over hun ongeloof;

Markus 6:5a, 6a.

Christus krachteloos?... neen, daar verzet zich ons hart tegen.

Onmogelijk! Oneerbiedig! Hij, Wiens Naam is: Sterke God!

Christus kon aldaar geen kracht doen — ja, stond er nu maar wilde, in plaats van kon... maar dat staat er nu juist niet — en het is ook maar beter, dat wij aan dezen tekst niet gaan knabbelen...

Christus, Die de waarachtige Mensch is, is hier te Nazareth krachteloos — juist hier in Zijn vaderstad, o, hoe moet Hij daaronder geleden hebben, te meer waar Hij juist (zie het verband) een triomftocht van Messiaansche krachtsbetoon achter den rug heeft!

...

Maar waarom is Christus hier dan krachteloos?

Vanwege „hun ongeloof“.

Natuurlijk staat daar in den diepsten grond achter: Gods Raadsbesluit tot verwerping — maar die waarheid behoort tot de verborgen dingen Gods, daar hebben we niets mee te maken, daar vroeg zelfs de Middelaar als Mensch niet naar.

De inwoners van Nazareth openbaren hun ongeloof, en dat is de oorzaak, dat Jezus daar krachteloos is.

Daar verwondert Hij Zich over, want Hij is ons in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde, en daarom stelt Hij Zich volkomen naast ons, op ons menschelek vlak: Hij ziet tegen de dingen aan, zooals wij er tegen aan kijken.

Zijn verbazing is echt-menschelek, en daarom ook zoo volkomen begrijpelijk: hoe is het mogelijk, dat juist zij, die Hem van Zijn prilste jeugd af hebben gekend, de heerlijkheid van den Eeniggeborene des Vaders niet in Hem hebben opgemerkt — een heerlijkheid, zich openbarend in Zijn zondeloosheid, Zijn heiligheid? —

Dat ongeloof is zóó sterk, dat het Hem verhindert, krachten te doen.

Hij acht dat ongeloof niet iets natuurlijks, iets verklaarbaars.

Hij vindt het onredelijk.

Hij verlaat Nazareth — voor altijd (als Messias tenminste), in de verwondering van Zijn zoekende en nu zoo smadelijk-gegriefde liefde...

...

Ongeloof — dat is zonde.

„Nu ja, niet zoo erg als overspel of moord en dergelijke!“

Niet zoo erg? Erger! Veel gevaarlijker!

Want ongeloof is vijandschap tegen God, zware zonde tegen het eerste en tegen het derde gebod van de Wet des HEEREN — is zonde tegen de eerste tafel lichter dan die tegen de tweede?

Och, wanneer wij menschen in bepaalde ergerlijke zonden leven, zooals ik er hierboven een

paar noemde — ja, dan gaat het tikkertje daar van binnen zich doorgaans wel roeren, dan klaagt de konscentie ons meestal nog wel aan, al is 't dan „bij tijden en oogenblikken“.

Maar om de zonde van het ongeloof maakt het geweten zich gewoonlijk niet druk.

Waarom niet?

Omdat elk mensch, sinds den val in Eden, van nature vijand van God is, en het ongeloof sinds dien tot zijn natuur behoort. Dus reageert het geweten in verband met het kwaad van het ongeloof niet, of haast niet.

Het sterkste bewijs daarvoor is het feit, dat de ongeloovige zelfs kan roemen in zijn geloof als het redelijke en dus eenig-juiste standpunt, terwijl hij het geloof onredelijk acht, wijl het het verstand op non-activiteit zet!

„Ongeloof“ is ook geloof — maar een negatief, een ontkennend geloof, en daarom zulk een buitengewoon-gevaarlijk, zulk een diep-zondig, zulk een echt-satanisch „geloof“...

...

Wordt dat ongeloof alleen maar in de wereld gevonden?

Neen, ook in de Kerk. Bij Verbondskinderen. Bij hen, die afdwalen en God den rug toekeren, ja, maar eveneens bij ieder, die de „gestalte“ van den twijfel, en van de lijdelijkheid en van de kleingeloovigheid als Gode-welbehaaglijke zielsgestalten beschouwen.

Zou onze Heere Jezus Zich ook in onze dagen niet moeten verwonderen over ongeloof, als Hij onder ons rondwandelde?

Dikwijls hoort ge, ook tegenwoordig, van verbondslippen: ja maar, ik kan 't toch niet helpen, dat ik niet geloof... dat ik twijfel... dat ik niet durf te aanvaarden...? de Bijbel zegt immers: „'t geloof is niet uit u, het is Gods gavel!“

De Heere Jezus zou Zich hierover verbazen, als ge zoo oog-in-oog tegenover Hem zoudt staan. Daarom moeten wij ons ernstig onderzoeken. Daarom moeten wij ons door het Woord in ons geweten laten raken.

Daarom moet onze de Schriften-kennende-konscentie alle vormen van ongeloof, alle „zielsgestalten“ van twijfel en geslingerdheid veroordeelen.

Bij wien een leven is uit het Woord, uit het Verbond, uit de beloften (dat is het waarachtige leven uit en met Christus) — bij dien openbaren zich ook al meer de krachten van den verzezen en verhoogden Middelaar.

Dan zouden we méér overwinnend aller zonden vijand zijn.

Dan zouden we klóeker getuigen van den rijkdom, welken wij in Christus hebben.

Dan zouden we rustiger leven te midden van stormen en nacht.

Dan zouden we méér de wereld overwinnen door ons levend geloof, beschamen en winnen door onze onverwoestbare liefde, jaloersch maken door onze onuitblusselijke hoop en toekomst-verwachting.

Christus kon aldaar geen kracht doen, Hij verwonderde Zich over hun ongeloof...

Nooit kan 't geloof te veel verwachten, o, dat we ons blijvend verwonderen over Christus' krachten door en in ons geloof!

J. SMELIK.

„Rationaliseerend het mysterie naderen.“ (IV.)

In ons vorig artikel hebben we, naar we meenen, met de stukken aangetoond, dat Prof. Hepp niet op de hoogte bleek van wat in den tijd der reformatie, en nog later, werkelijk gezegd werd over den „persoon“ van Christus. Op zijn pertinente vraag, of de uitspraak der belijdenis: „geen twee personen, maar twee naturen in een eenigen persoon vereenigd“, „oort anders“ te „verklaren“ viel, „dan dat die eenige persoon de Persoon des Zoons is“, antwoordden wij verleden week: „ja zeker, men kan het ook anders verklaren“. En het is dan ook wel anders gedaan in den Reformatietijd. De meening, die Prof. Hepp voor de eenig mogelijke houdt, is de eenig mogelijke niet. Indien de aanval der hoogleraren Kuyper en Hepp niet zoo ongemeen fel geweest was, en indien, nu de kracht van den aanval, dank zij veler argumentatie, gebroken blijkt, eerstgenoemde niet het jongere incident-Steen (in tegenstelling met diens vroegere incidenten) zóó gebruikt had, dat de aandacht des volks weer eens werd afgeleid van den zwaar polemischen aanval Dr. H. H. Kuyper op een „ambtgenoot uit Kampen“, die intusschen in dezen volstrekt geen aanval is, we zouden onderstaande passage uit Prof. Hepp's brochure niet hebben opgeraakt. Thans doen we het wel; we herinneren Prof. Hepp er aan, dat onderstaande woorden, door hem gericht tegen Prof. Vollenhoven, zich feitelijk keeren tegen hem zelf: „Had de auteur slechts tien of vijftien jaar van rustige studie langer aan deze materie kunnen besteden!

Ik maak mij sterk, dat wij dan een heel ander geluid hadden vernomen.“

Het groote ongeluk in dezen strijd is dit, dat Prof. Hepp zich heeft vastgebeten in bepaalde populair gemaakte opvattingen van Dr. A. Kuyper's E Voto. Inzake de „onpersoonlijke menscheleke natuur“ heeft hij dit gedaan; we hadden dit door citaten willen aantonen, maar kunnen ons thans de moeite besparen, omdat, zeer „toevallig“, juist in deze week een blad uit Amerika per post overkwam, waaruit we de citaten uit Dr. A. Kuyper's werken zóó maar kunnen knippen (zie „Perschoon“). En gelijk nu met betrekking tot die twee naturen-in-(tot)-één-persoon Prof. Hepp zich al te haastig bij E Voto heeft aangesloten, en een meening van Dr. A. Kuyper heeft aangezien voor de communis opinio der vaders, wat ze evenwel volstrekt niet was, zoo is het ook op andere punten.

Neem maar eens als voorbeeld Prof. Hepp's spreken over de „natuur“, de „menscheleke natuur“. In zijn ijer, ontsproten aan de meening, dat bepaalde theologoumena (theologische uitspraken) van een populaire catechismus-verklaring van Dr. A. Kuyper dogmata der Gereformeerde belijdenis zijn, wil Prof. Hepp ook den Heidelbergischen Catechismus oproepen ten bewijze, dat Prof. Vollenhoven „wel zeer ver op dit punt“ (Prof. V.'s bezwaar tegen de uitdrukking „onpersoonlijke menscheleke natuur“), „afwijkt van de belijdenis“. Hij haalt daartoe aan de uitspraak, dat wij een Middelaar en Verlosser noodig hebben, die een waarachtig en rechtvaardig mensch is. „Christus“, zoo zegt Prof. Hepp dan, „Christus wordt hier dus een mensch genoemd, die tegelijk God is.“ En dan vervolgt Prof. Hepp: „Een mensch sluit echter bij Hem niet in een menscheleke persoon“ (hetgeen ook door niemand onder ons bij mijn weten beweerd is, K. S.). Hierna merkt dan Prof. Hepp op: „Immers, de menscheleke natuur, niet maar een individueele mensch Adam, had gezondigd. Daarom moest ook de menscheleke natuur betalen.“

Tot zoover Prof. Hepp. Wij zullen de plank wel niet misslaan, als we constateeren dat Prof. Hepp hier in de uitdrukking: „menscheleke natuur“ een bewuste tegenstelling met het begrip van „individueelen mensch“ uitgesproken, althans ondersteld acht. En tevens, dat hem dan daarbij weer voor den geest speelt die hypothetische figuur der abstracte „algemeen-menscheleke natuur“, waarmee Prof. Hepp de christologische kwesties oplossen wil.

Ongetwijfeld loopt hij hiermee in het voetspoor van Dr. A. Kuyper's E Voto. Maar niet in dat der vaders, evenmin als Dr. A. Kuyper op dit punt (voorzóóver het hij hem bewuste leer was) zulks gedaan heeft.

Wat „E Voto“ betreft (ik citeer opzettelijk uit het eerste deel in de editie van 1892, „premie-exemplaar“), treffen ons enkele uitspraken.

Dr. A. Kuyper (blz. 398) spreekt over den „toorn Gods tegen de zonde des ganschen menscheleken geslachts“, en laat daar in één adem op volgen: „en dus tegen de menscheleke natuur“.

Wat hij hierbij denkt, blijkt uit zijn (o.i. bedenkelijke) uitspraak op blz. 94: „Alle zonde is en vormt dus één organisch geheel, en dit organisch geheel der zonde zit niet in één mensch, maar ligt in ons geslacht als zoodanig. De schuldige is dus niet de ééne enkele afzonderlijke mensch, maar de schuldige tegenover God is onze menscheleke natuur als zoodanig, ons geslacht als een geheel, en die van den enkelen mensch voorzóóverre deze met dit geheel in levend contact staat (staat? K. S.). De schuld ligt dus in onze menscheleke natuur. Ons geslacht is de overtreder.“

Duidelijk is hier de bedoeling: „natuur“ is „geslacht“ („geslacht ALS EEN GEHEEL“). Telkens weer wordt op dit aambeeld gehamerd: „de schuld (rust) in onze natuur en ons geslacht“; „onze natuur en ons geslacht moet boeten“ (94). Op blz. 101 staat dan ook ongeveer het zelfde (bij de bespreking van Zondag 6) als we zoeven van Prof. Hepp aanhaalden.

Nu is het een overbodig werk hier op Dr. A. Kuyper's E Voto critiek te oefenen. Zijn populair, en zeker wel haastig geschreven werk mag niet worden bezien als een streng-wetenschappelijk boek; bovendien zijn er, zelfs in hetzelfde verband (b.v. blz. 101) ook gevallen, waarin Dr. A. Kuyper weer andere manieren van aanwending van het begrip „natuur“ (menscheleke natuur) volgt. Wij denken er niet aan de woorden van dezen populaireren catechismus-kommentaar op een goudschaaltje te wegen.

Maar we denken er wel aan den waarschuwendenden vinger op te steken, als Prof. Hepp uit de veelheid der niet-praecliese uitdrukkingen of dilemma's van Dr. A. Kuyper er één kiest, die hij dan, als gold het een sijbboeth, maken wil tot officieele interpretatie van den Catechismus, om dan met beroep dáárop afwijking van de belijdenis te constateeren bij collega's, die zijn (haastige) interpretatie niet als juist erkennen. Dat is een gevaarlijk bedrijf.

Gevaarlijk?

Ja.

Men geve eens zijn aandacht aan deze redeneering van Dr. A. Kuyper (blz. 101):

„En ook Adam zondigde niet, als we zoo zeggen mogen, in zijn privé, buiten zijn menscheleke natuur om; maar het was juist de menscheleke natuur in hem, die onnatuur wierd door onder God den Heere te willen uitgaan.“

Wat een ongelukken zou men al niet kunnen begaan, als men deze woorden op een goudschaal wegen wilde! Als Adam „in z'n privé“ wat doet, of een of

andere leze menscheleke als voor n... nodig als individ... natuur“ doend dille... schappelijk... geworden“

Heel de gebruik (in... aan één va... bruik, blijk... zelf in te g... boek zelf d... bron staan... spijt op '... edities geh... 1630). Maar... de vraag te... waarachtig

„Een w... alleen een... menscheleke... de Engelen... ghehad, m... nature de... van der sel... uytghenome... lichaem, en... eygenschap... Men ziet... Prof. Hepp... één mensc... maar om d... „Den mens... dreycht, en... so moeste d... de Mensch... „Geen mens... mensch“, z... die nature... verlost moe... zijn sulker... lijke Ziele... Later lezen... nature, di... dicht: dae... boren word... doot soude... opdat 't sel... hadde, doo... Hezech. 18

De „alge... En „natu... ling met: i... Wat den... „Dat de... soone m... Schriftuere... die de men... om, de me... schappen d... maniere van... mededeeling... Hebr. 2, 14... K. S.)... 2... 1 Jo... Een volge... sprake, die... hebben.

Tusschen... De enkel... in terugslaj... voor een v... voor een a... acht 't niet... mer aan he...

Rectificat... In het ni... 2e alinea v...

„Waarom... Vollenhoven... treden veel...

We hope... daarop volg... niet „gerefo...

Recht en... Op dit i... gereformeer... meerde the... ook de belij... hooger gez... d.w.z. een... maatstaf te... staf, blijve... ook, omdat... konkrete n... voortdurend... het steeds v... toch feitelij... rechtmatigh... dig deelwo... daaroven: ,

Epigonitis.

Toen ik mij opmaakte om een mijner kennissen te bezoeken, bemerkte ik een waarschuwend bijlet boven zijn deur: „Besmettelijke ziekte: Epigonitis!”

Onverstoord liep ik echter op de deur toe en deed de bel overgaan.

Een struische pleegzuster deed mij open en versperde mij den weg.

Zij waarschuwde mij voor het gevaar ook door Epigonitis te worden aangetast.

„Heb ik al gehad!” zei ik droog en drong de hal binnen.

Ontzet over zooveel rockeloosheid greep de zuster mij bij den arm en fluisterde mij in het oor, dat er bij den zieke nieuwe complicaties waren opgetreden. Mijn vriend leed nu ook aan febris originalis!

„Heb ik ook al gehad,” was mijn repliek en wist mijn arm weer te bevrijden.

Ongeloovig staarde de verpleegster mij aan.

Zij monsterde mij van top tot teen.

Blijkbaar kwam het haar vreemd voor, dat op zulk een klein territorium plaats was gevonden voor zulke groote ziekten!

Misschien juist omdat ik aan febris originalis geleden heb, verstond ik haar Blick ohne Worte.

Ik dreunde de paragraaf op uit den Huisdokter: „EPIGONITIS.

Trad het eerst op in de eeuw van Kuyper. Heeft later op onrustbarende wijze epidemieën ontkend.

De grootste vatbaarheid voor deze ziekte komt voor bij korte menschen, die afstammen van lange ouders.

Zij is hoofdzakelijk een stofwisselingsziekte.

De patiënten zijn gewoonlijk opgewekt en zich onbewust van hun gevaarlijke kwaal.

Zij zijn echter een last voor hun omgeving.

In ernstige gevallen moeten zij worden afge- maakt.

In lichtere gevallen kan het beroemde middel Oude Herdrukken genezing bewerken.

De patiënten hebben een liefderlijke behandeling nodig....

„Dat laatste is gelogen!” zei de verpleegster en bokste mij de deur uit.

Nu weet ik nog niet hoe het met mijn vriend is. Gelukkig dat de diagnostiek zoo verbeterd is, hopelijk behoef hij niet afgemaakt te worden.

Thuisgekomen nam ik tien druppels Oude Herdrukken.

Je kunt nooit weten: op oud ijs vriest het graag.

N. B.

ander geluid

dit, dat Prof. e populair ge- E Voto. Inzake ' heeft hij di- llen aantoonen, en, omdat, zeer d uit Amerika ten uit Dr A. pen (zie „Pers- tot die twee- p zich al te n een meening e de communis trekt niet was,

Hepp's spreken natuur". In dat bepaalde van een popu- Kuyper dog- wil Prof. Hepp roepen ten be- op dit punt" ag „onpersoon- de belijdenis". wij een Middel- waartachtig en teg Prof. Hepp msch genoemd, of. Hepp: „Een en mensche- ter ons bij mijn lan Prof. Hepp niet maar een idigd. Daarom n."

n, als we con- uitdrukking: tegenstel- lideeelen ns onder- n daarbij weer figuur der ab- e natuur", kwesties oplos-

voetspoor van at der vaderen, (voorzover het a heeft.

zettelijk uit het ie-exemplaar"),

len „toorn Gods jken geslachts", a dus tegen

i. bedenkelijke) vormt dus één el der zonde zit eslacht als zoo-

mkele afzonder- r God is onze

anig, ons ge- enkelen mensc

id contact staan

ze mensche- licheit.

uur" is „ge- EEL"). Telkens

de schuld (rust) : natuur en ons

t staat dan ook van Zondag 6)

alden.

Dr A. Kuyper's r, en zeker wel

den bezien als endien zijn er,

1) ook gevallen, nieren van aan- chelijke natuur)

den van dezen een goudschaal-

waarschuwenden uit de veelheid

emma's van Dr

ila gold het een pretatie van den

p afwijking van , die zijn (haas-

ten. Dat is een

leze redeneering

we zoo zeggen

in mensche-

dist de mensche-

door onder God

it kunnen be-

oudeschaal wegen

doet, of een of

andere lezer van dit blad, doet hij het dan buiten de mensche-lijke natuur om? Of is niet zoowel voor privé-, als voor niet privé-handelingen de mensche-lijke natuur noodig als eerste onderstelling? De tegenstelling: „niet individueel" doch „in de mensche-lijke natuur" deugt niet; ze stelt een hier niet ter zake doend dilemma. Evenals de meer lyrische dan weten- schappelijk-preciese spreekwijze, die van een „onnatuur" geworden „natuur" gewag maakt.

Heel de weelderigheid van Dr A. Kuyper's woord- gebruik (inzake „natuur") en heel de binding van ons aan één van Dr Kuyper's manieren van dit woordge- bruik, blijkt tegen de bedoeling van den Catechismus zelf in te gaan, als men maar leest, wat b.v. het Schat- boek zelf daarover schrijft. Van dezen zeer dicht bij de bron staanden Catechismus-kommentaar kan ik tot mijn spijt op 't oogenblik alleen maar enkele minderwaardige edities gebruiken (in vertaling): Leiden (Clouck 1623 en 1630). Maar de bedoeling is toch wel duidelijke. Als daar de vraag ter sprake komt, waarom de Middelaar „een waartachtig mensch" moet zijn, lezen we (fol. 61, b):

„Een waartachtig Mensch": dat is, niet die alleen een uyerlijken schijn soude hebben van een mensche-lijke natuere ofte ghedaente, ghelijck somtijds de Enghelen soodanighe Lichamen hebben aenghenomen ghedaht, maer die waerlijck der selver mensche-lijcker natuere deelachtich ware, die wij deelachtich zijn, ende van der selve natuere afcomstig ons in alles ghelijck, uytghenomen de sonde, hebbende een ware mensche-lijck Lichaem, ende een ware mensche-lijke Ziele, met alle eygenscapen der mensche-lijke nature."

Men ziet het: hier loopt het over andere dingen dan Prof. Hepp zich voorstelt. Het gaat niet om de vraag: één mensch, dan wel de mensche-heid in haar geheel, maar om de kwestie: mensch of niet-mensch. „Den mensche was de Wet ghestelt, de straffe ghe- dreycht, ende de Mensche hadde de Wet overghetreden, so moeste dan yemant uyt de Menschen comen, die voor de Menschen de straffe soude lijden ende betalen." „Geen mensch lijdt voor een engel, geen engel voor den mensche", zoo wordt verder betoogd. „Soo moeste dan die nature van den Middelaer aenghenomen worden, die verlost moest worden." „De Middelaer moest deelachtich zijn sulcker nature, die sterven conde" — „een mensche- lijke Ziele ende Lichaem hebben" (fol. 61b, 62a). Later lezen we nog (folio 65a): „De mensche-lijke natuere, die van Adam voortgheteelt is, heeft gheson- dacht: daerom heeft oock de Middelaer moeten ghe- boren worden uyt de nacomelingen Adams, opdat syn doot soude mogen gelden voor de natuere Adams, ende opdat 't selve mensche-lijk geslacht, welke gesondicht hadde, door sijn voldoeninghe soude verlost worden. Hezech. 18 : 20."

De „algemeen-mensche-lijke natuur" is hier onbekend. En „natuur" beteekent niet: het totaal, in tegenstel- ling met: één bepaald persoon.

Wat den éénen persoon betreft, lezen we fol. 68b:

„Dat dese natuere in Christi een Per- soone maken. Hierto behooren de spreken der Schriftuere, die de Godlijcke natuere toeschrijven saken die de mensche-lijke natuere eyghen zijn, ende weder- om, de mensche-lijke natuere toeschrijven de eygen- schappen der Godlijcke natuere, door een oneygentijcke maniere van spreken, van de Oudt-Vaders ghenaemt, de mededeelinghe der eyghenschappen: Als Johan 1, 14.... Hebr. 2, 14.... Actor 20, 28 (d.w.z. Hand. 20 : 28, K. S.).... Johan 8, 58.... Matth. 28, 19.... Hebr. 1, 2.... 1 Johan. 4, 3...."

Een volgende maal brengen we nog enkele punten ter sprake, die voor dit ons allen rakende debat betekenis hebben.

K. S.

Tusschen interventie en non-interventie.

De enkele opmerkingen, die ik nog had willen geven in terugslag op Dr Steen's publicatie, bewaar ik maar voor een volgend nummer. De Spier vroeg ook plaats voor een artikelje, rakende dezelfde publicatie, en ik acht 't niet gewenscht, te veel ruimte in eenzelfde num- mer aan het geval te wijden.

K. S.

Rectificatie.

In het nummer van verleden week, blz. 326, kolom 2, 2e alinea van letter e) stond:

„Waarom zou ik het wel doen tegen de hoogleraren Vollenhoven en Dooyeweerd, als ik meen, dat hun op- treden veelzins gereformeerd is....?"

We hopen, dat de lezer (ook uit de onmiddellijk daarop volgende woorden) zal begrepen hebben, dat er niet „gereformeerd", doch „reformeerend" moet staan.

K. S.

Recht en plicht tot symboolvorming. (Slot.)

Op dit punt blijkt dan ook tusschen Barth en de gereformeerden de tegenstelling blijvend. De gerefor- meerde theologie heeft er niet het minste bezwaar tegen, ook de belijdenis steeds weer „appellabel" aan een hooger gezag te noemen, norma normanda dus, d.w.z. een maatstaf, die zelf weer aan een hoogeren maatstaf te toetsen blijft. Maar als norma, als maat- staf, blijven ze haar toch zien; en zij kunnen dit ook, omdat de Schrift voor hen inderdaad als konkrete norm kan functioneeren; daarom kan h.i. het voortdurend weer „normeeren" van de „norm", d.w.z. het steeds weer toetsen van de belijdenis aan de Schrift, toch feitelijk nimmer geschieden zonder dat men de rechmatigheid erkent van het voltooid tegenwoor- dig deelwoord „ge-normeerd" in de uitdrukking van daareven: „ge-normeerde norm", ge-meten maat-staf.

De opvatting dergenen, die dit „voltooid" deel- woord („ge-normeerd") feitelijk van zijn kracht willen berooven, ja opheffen, en die het vervangen willen door het „gerundivum" (d.w.z. door de opvatting, dat de norm der belijdenis steeds weer opnieuw moet worden ge-normeerd, zonder dat er ooit één moment van rust in dit werk principieel mag worden toegelaten of moge- lijk geacht), zal dan ook steeds gepaard moeten gaan met een protest tegen het toch bijbelsche begrip van „gezonde leer" (vgl. b.v. Gustav Stählin, Skandalon). Gereformeerden echter aanvaarden den bijbel ook hierin. Maresius b.v., hoezeer overtuigd, dat de leer slechts zelden „gezond" werd voorgedragen, noemt toch de Ned. Belijdenis een korte samenvatting van gezonde meenin- gen, en een passend formulier van eenigheid in de zaken der rechtzinnige waarheid, en van het ware protest tegen de misbruiken van het roomsche Babylon. In zulke opvattingen vertegenwoordigt hij de gerefor- meerden van allerlei eeuw.

Doorwerking der barthiaansche opvatting in dezen zal steeds consequenter er toe leiden, dat de historisch- gereformeerde meening in betrekking tot recht en plicht van symbool-vorming komt te staan in een isolement, dat zij zelf niet gewild heeft, maar dat, nu het er (door de afwijking der anderen) eenmaal is, niet anders dan tot groote schade kan worden veronachtzaamd. De aan- hangers van theorieën als Barth ontwikkeld heeft, zul- len steeds tegen een uitgewerkte belijdenis het bezwaar blijven inbrengen, dat men op het pad der binding aan een confessie niet meer zijn aandacht geeft aan de smal- heid van den vlonder, waarover het geloof den weg boven diepe afgronden naar de toekomstende eeuw moet vinden, maar zijn oogen wellustig weidt aan de breed- heid der grazige weiden, rechts en links van dien vlon- der. Het feit evenwel, dat heel dit spreken van zulk een smallen vlonder zelf een voor de dialectische theologie fataal ondernemen is — want een vlonder is per slot van rekening toch altijd nog een „bruikbare" weg — illustreert zelf reeds het illusoire van de hier ingenomen schijn-positie. Ze is even onwezenlijk, als de recon- structie van de historie, gelijk men deze zich veroorlooft, zoov vaak beweerd wordt, dat althans het symbool de hardheid en stroefheid van het dogma ontbeert; dat het feitelijk niet meer wil wezen, dan een blij herkennings- teken tusschen christenen onderling, en dat het om die reden nooit een zwaard kan zijn, waarmee men het tafellaken tusschen zich en de ketters doorsnijdt; of ook: dat Thomas en Calvijn een principieele onderscheiding tusschen dogma en symbool zouden hebben gesteld.

De behoefte om zulk een principieele onderscheiding aan Thomas en Calvijn op te dringen, is bij de leerlin- gen der dialectische theologie verklaarbaar uit de voor- keur, die ze hebben voor het z.g. „Woord-in-be- weging" boven het z.g. „woord-in-rust". Op grond van deze voorkeur wordt in den kring dezer denkers wel eens onderscheiden tusschen „rhetorische" en „sym- bolische dogmatiek". „Rhetorisch" wordt hier als begrip afgegrensd tegen „sophistisch"; immers: het sofisme, zoo merkt men op (Noordmans), moet „in het dogma op- treden, zodra de gedachte niet meer tusschen God en mensche in beweging is. Als ze geen Woord meer is. In het sofisme kan Achilles den schildpad niet achterhalen. In de werkelijkheid wel." Met dergelijke (zelf rhetorische) sophismen trachten de dialectische theologen hun vlonder-theorie te keeren tegen de sym- bolen als woord-in-rust; en wordt gefantaseerd, dat b.v. de zondagen van den Heidelbergischen Catechismus „het mooiste voorbeeld van gesproken dogmatiek" zijn, en dat „hun symbool-karakter daardoor verre wordt overschaduwd". Tenslotte wordt dan geconclu- deerd, dat het dogma pas waar wordt „in de zuivere werkelijkheid, waarin Achilles den schildpad achter- haalt. Daar valt elk sofisme dood en is het meteen uit met de rhetoriek". Dit laatste gebeurt dan in de z.g. pastorale dogmatiek, waarin het dogma direkt op de prediking gericht is, en waarin het zijn functie be- houdt in de lijn van het Woord, dat van God naar de kerk uitgaat. Van God naar de kerk, niet om- gekeerd. Want „die echt-reformatische dogmatiek" heet hier „een pastorale, waarin het trinitarische Woord eenzijdig tot ons komt, en waarin het „volkomen uit" is met de correlatie". Wat die „correlatie" betreft: deze ziet men in de rhetorische dogmatiek (b.v. van Am- brosius en Augustinus), waarin de mensche als zondaar naast de Triniteit, de staat als heidendom naast de kerk gaat, de zonde naast de genade golf.

Dat op dit standpunt van recht en plicht tot symbool- vorming zoo ongeveer niets overblijft, behoeft geen nader betoog.

En dat menschen, die zulke dingen leeren, op een Calvinistencongres worden aanvaard door dezelfde, die heden zoó met de belijdenis tegen hun naaste broeders opereeren als Prof. Hepp het doet, dat blijft ondergeteekende nog altijd een myserie. In Amerika trekt thans de „congres-Calvinist" Prof. Haitjema rond, ook bij de gereformeerden. En intusschen zijn zij, die voor dit mis- verstand in Amerika deels verantwoordelijk zijn, hier in Nederland met de belijdenis aan 't opereeren tegen col- lega's, die heel wat hebben gedaan voor verlevendiging der gereformeerde gedachte en inscherping der anti- these. En hoe doen ze 't? Recht en plicht tot symbool- vorming —, maar o wee, als we het zwaard misbruiken.

K. S.

Prof. Greijdanus en Prof. Hepp over het persoons- begrip.

In verband met de derde brochure van Prof. Hepp (rakende de vraag, of men Christus' mensche-lijke natuur

„onpersoonlijk" noemen moet) trok het reeds onze aan- dacht, dat Prof. Hepp poneert, „dat het persoon-zijn van den mensche geen betrekking heeft op het mensche- zijn als zoodanig. MAAR OP DE MENSCHELIJKE BESTAANSWIJZE" (blz. 58). Van dezen gezichtshoek uit schoot dan Prof. Hepp zijn pijlen op zijn collega.

Het kan misschien „stormstillend" werken als ik hier er op wijs, dat Prof. Dr S. Greijdanus, reeds jaren geleden (4 Jan. 1906) een later (bij Bottenburg, Am- sterdam) verschenen referaat heeft gehouden te Leiden over den „Toerekeningsgrond van het peccatum originis, Adams bondsbreuk". In dat referaat merkte de schrij- ver (blz. 49) op:

„In verband met de leer van den Christus Gods.... worden wij gedwongen tot eene anthropologie (leer van den mensche), die.... de Christologie tot uitgangspunt of ook tot middelpunt heeft. Deze laatste leert ons onder- scheiden tusschen persoon en natuur. Want de Zone Gods nam wel onze natuur, maar geen mensche-lijk persoon aan. Onder persoon zal hier echter NIET verstaan kunnen worden ZEKERE BESTAANS- WIJZE DER NATUUR, omdat ELKE modus (wijze) altoos in zeker opzicht onafscheidelijk verbonden is aan de zaak, waarbij hij hoort, al ware het ook slechts potentieel. Maar 'persoon' is hier te nemen als een bij onze natuur bijkomend iets, een complementum (aanvulling), waardoor niet de natuur zelve en als zoo- danig compleet wordt, maar uit welks noodzakelijk- vereichte vereeniging met de natuur een mensche resulteert."

Hier staan dus twee meeningen vierkant tegenover elkander.

Prof. Hepp zegt: persoon-zijn raakt de bestaanswijze. Prof. Greijdanus: het raakt niet de bestaanswijze.

Waar deze zienswijzen consequenties meebrengen, heeft 't z'n nut, hierop te wijzen. De lezers kunnen dan letwat ontkomen aan de oorlogspsychose, die gewekt is door de aanvallen der hoogleraren Kuyper en Hepp.

Misschien worden ze heelmaal rustig, en tot den humor teruggebracht, als ik er maar even aan toevoeg, dat Prof. Greijdanus' referaat indertijd scherp is be- streken. Ook „De Heraut" „mengde zich in het debat" (om met Dr Steen van vandaag te spreken). In het

nummer van 14 Jan. 1906 kwam al een voorzichtige waarschuwing om niet mee te doen aan het opwerpen van „splinterige vraagstukken” (ook niet rakende de erfzonde)! De Heraut vond het een zich verdiepen in scholastieke kwesties... en redeneerde zeer indringend over het onverstandiglijk voordragen van fonkelnieuwe gedachten door den „ontdekker” er van (het lijkt nog al op Prof. Hepp's klacht over „oorspronkelijkheidsziekte”) en over het „teeder leven” voor God, dat van het „noodeloos aanstoot geven” weerhoudt! We blijven bij het lezen van die woorden kalm, als we Prof. Greijdanus zien... 31 jaar later, benevens „menig” ander toenmaals „jong predikant”, over wien De Heraut ook toen reeds klangde... (‘t zelfde nummer).

In het Heraut-nummer van 21 Jan. 1906 kreeg het moderamen der conferentie, die Dr. Greijdanus had uitgenodigd, een zachte vermaning... vanwege het aan de orde stellen van het onderwerp, dat Dr. Greijdanus had behandeld. En in hetzelfde nummer moest „De Heraut”-redacteur al spreken van „een pijnlijk incident”. Prof. Greijdanus bleek een duidelijke uitspraak te verlangen „over de vraag, of zijn referaat terecht of ten onrechte van Remonstrantisme beschuldigd wordt”; het blad constateerde toen, dat door een nadere verklaring „deze quaestie uit den weg was geruimd”. Zie verder over deze zaak „De Bazuin” van 12, 19, 26 Jan., een ingezonden stuk van Dr. Greijdanus in „De Standaard”, gedateerd 8 Jan. 1906, „De Standaard” van 19 Jan. (in terugslag op wat Dr. Rudolph enkele dagen te voren had gezegd inzake het „remonstrantisme” van (den lateren Prof.) Dr. Greijdanus...).

Het referaat raakt slechts even de kwestie van den „persoon”. Maar men ziet, hoe ingrijpend de zaken zijn, hoe onvermijdelijk naar behandeling, hoe gevaarlijk het is zoo maar te beschuldigen, en hoe afdoend „de historie” soms recht spreekt... 't Zal wéér zoo gaan, ondanks de menschen, die bang zijn hun handen te bezeeren, en daarom wat achteraan komen, zij het ietwat meesmuilend.

K. S.

Prof. Dr. H. H. Kuyper over „gespannen verhoudingen”.

Dat Prof. Kuyper aan de polemiek van Dr. Steen enkele woorden wijden zou, heb ik wel verwacht. Als Prof. Greijdanus — de eenige die het doen kon — (Ref. 4 Dec. 1936) in antwoord op een zeer persoonlijke, beleedigende en puur fictieve beschuldiging van Prof. Kuyper aan mijn adres hem de juiste toedracht der feiten onder het oog brengt, en ik hem vraag ze terug te nemen, dan kan de hoogleeraar het niet over zich verkrijgen, zijn lezers ook maar kennis te geven van wat Prof. Greijdanus schreef, en zwijgt in alle talen, nu reeds meer dan een half jaar in het openbaar. Maar als Dr. Steen een „open brief” schrijft, dan heeft „De Heraut” ineens weer ruimte. Het is een methode, waarmee ik innig medelijden heb. De hoogleeraar Kuyper, die sinds Paschen 1936 (debat met Dr. den Hertog, Synode, pers) een echte „oorlogs-psychose” kweekte, constateert dat weer eens van een ander, die niets anders deed, dan nagaan, of 't wel „treffers” waren, in den aanval der hoogleeraren Kuyper en Hepp. De „broederlijke liefde” wordt weer eens naar voren gebracht; als de wet der liefde echter van Prof. Kuyper die bepaalde concrete daad der gehoorzaamheid vraagt, die ik hierboven bedoelde, dan is nog steeds de hoogleeraar Kuyper doof. Ik herhaal: van zulke manieren weet „De Reformatie” zich vrij.

Intusschen zou ik over dit geval niets hebben gezegd, indien de Heraut-redacteur ook nu weer geen oorlogs-psychose gewekt had, door zijn onkundig gehouden lezers (die zich allicht nog verblijdden over onze pacificatie-verklaring tijdens de Synode) nu ineens op te schrikken door te spreken van „gespannen verhoudingen”. Ziet dit op de resultaten tusschen Prof. Kuyper en mij — en dat lijkt wel zoo — dan verklaar ik, dat Prof. Kuyper bekend is met het feit, dat ik van hem verlang, dat hij zijn beschuldigingen in het Heraut-no. van 29 November (door mij letterlijk opgenomen in „De Reformatie” van 4 Dec. 1936) zal terugnemen, en dat, als dat gebeurd is, „ik verder niets meer heb”. Wie dat niet over zijn hart verkrijgen kan, ja, niet eens wat Prof. Greijdanus of ik zelf schreef over dit geval, aan zijn lezers voorleggen wil, die moet niet zóó schrijven, maar zijn eenvoudigen plicht doen. Intusschen zal 't wel weer niet gebeuren: De Heraut komt weer in zomerformaat, net precies op een moment, waarop 't blad door te spreken „gespannen verhoudingen” kon wegnemen. 't Is niet de eerste maal, dat zoo iets gebeurt.

K. S.

Prof. Dr. J. D. Du Toit. (II.)

Prof. Du Toit heeft zijn eerste opleiding, na de schooljaren, te Burgersdorp K. P. genoten. Daar stond de Theol. School van de Geref. Kerk in Zuid-Afrika, aan welke eerst Prof. D. Postma Dz. en daarna Prof. Jan Lion Cachet met onderscheidene assistenten hebben gearbeitet. Hij ging dus niet naar Stellenbosch, de Theol. School van de Ned. Geref. Kerk, hoewel zijn vader, Dr. S. J. Du Toit, predikant was bij deze kerk. Deze was na zijn aftreden als superintendent van onderwijs gaan wonen in De Paarl (K. Prov.), waar hij optrad als hoofdredacteur van drie bladen „Die Patriot”, „De Paarl” en „De Getuige”.

Voorts was hij de leider van „Die Afrikaner Bond”, een politieke partij in de destijds Engelsche Kaapprovincie. In deze hoedanigheden was hij telkens op de gebreken, die in de Ned. Geref. Kerk waren ingeslopen en op het verengelschen van de opleiding. Daaruit moet het o.i. verklaard worden, dat hij zijn zoon aan Bur-

gersdorp toevertrouwde, waar de Geref. belijdenis krachtiger werd gehandhaafd dan destijds te Stellenbosch.

Als theologisch student is Prof. Du Toit op kommando gegaan in den oorlog van Engeland tegen Transvaal en Oranje-Vrystaat. Zijn zwakke gezondheid noopte hem echter uit te wijken naar Nederland. Te Amsterdam aangekomen, liet hij zich inschrijven als student in de Theologie aan de Vrije Universiteit. Deze studie werd voltooid in 1904, toen Prof. Du Toit aan de V. U. promoveerde op een dissertatie over „Het Methodisme”. De titel van dit boek zegt ons reeds in welke richting zich de studie van dezen jongen theoloog bewoog. Zijn volk uit de doodelijke omarming van het uitheemsche Methodisme te redden en het terug te leiden tot de oude paden van de Gereformeerde belijdenis, waarmee de voortrekkers in Zuid-Afrika gekomen waren, dat was zijn goed gekozen levensdoel.

Teruggekeerd in zijn vaderland, werd Du Toit beroepen door de Geref. Kerk van Potchefstroom, de oude hoofdstad van Transvaal. Te midden van een omvangrijke kerkelijke arbeid vond hij echter nog tijd tot studie, zooals blijkt uit zijn polemiek met andere Zuid-Afrikaansche theologen over het Methodisme. De Theol. School te Burgersdorp werd al spoedig daarop verplaatst naar Potchefstroom, zoodat Dr. Du Toit zijn vaderlijke vriend Prof. Jan Lion Cachet en zijn overige vrienden de Profs. F. Postma, P. Duvénage en J. Kamp in zijn onmiddellijke nabijheid kreeg.

In 1910 werd Dr. J. D. Du Toit tot Professor aan de Theol. School te Potchefstroom benoemd. De Dogmatiek en de O. Test. exegese werden zijn voornaamste vakken, waaraan hij zich thans naar hartelust kon wijden. In zijn vrije uren wijdde hij zich aan de taalbeweging en de dichtkunst.

De vader van Prof. J. D. Du Toit bleef intusschen in de Ned. Geref. Kerk strijden voor de waarheid. Het gevolg van zijn schrijven en zijn rondgaan om te preeken was, dat in 1897 zich een deel van de Ned. Geref. gemeente te Strijdenburg (K. Prov.) in doleantie begaf en zich opnieuw constituueerde als Geref. Kerk onder het kruis. Het voorbeeld van Strijdenburg werd door eenige andere gemeenten gevolgd, terwijl Dr. S. J. Du Toit al deze gemeenten bediende. Over dit werk denke men niet gering, want somtijds legde Z. Eerw. in zes weken 3000 mijlen per spoor en 500 mijlen per rijtuig af, om al deze kruisgemeenten te bedienen. Na zijn dood zijn deze gemeenten verenigd met de Geref. Kerk in Zuid-Afrika. Zijn werken zijn door zijn dood niet te gronde gegaan. Zijn leiderschap in de taalbeweging en in de kerkreformatie is overgegaan op zijn zoon Prof. J. D. Du Toit. Evenals zijn vader heeft deze tot levensspreuk: „Ek wil hiewer op slijt, as op roes.”

(Wordt vervolgd.)

S. O. LOS.

Een heter vervolg.

G. Mulder: Tjalling wil wat anders. — J. H. Kok N.V., Kampen.

Schrijvers van boeken, waarin kinderen de hoofdrol vervullen, blijven zelden zich bepalen tot de jeugd hunner personen. Dat is wel begrijpelijk. Ze zullen zich moeilijk tevreden kunnen stellen met een stuk van het menschelek leven, waarop het voornaamste deel nog moet volgen. Maar ook, ze hebben zich zoo ingeleefd in het leven van het kind, ze hebben met zooveel liefde de reacties van het kind op het groote-menschenleven beschreven, dat de lust onweerstaanbaar wordt er een vervolg aan vast te maken en te toonen hoe bij het grooter worden de instelling op het leven anders wordt, normaler.

De meeste kinderen in deze „kinderboeken” hebben iets bijzonders over zich. Heelemaal als alle anderen zijn ze niet doorgaans; hun afwijking van de rest geeft hun juist dat bijzondere, dat hun leventje meer beschrijvenswaard maakt, dan dat van gewone kinderen. Wanneer ze niet veel afwijking vertoonen van het doorsnee-formaat, dan spelen groote menschen ook een rol in het boek, omdat dan niet kind tegenover kind, maar het kind tegenover de oudere gesteld wordt.

Het gebeurt maar zelden, dat een tweede of derde deel van het werk, dat hetzelfde kind als hoofdpersoon voert, het eerste overtreft. Om bekende voorbeelden te noemen: Jac. van Looy's: Jaapje, een der eerste en lang niet het minste in dit genre, wordt gevolgd door een veel minder bekenden Jaap en een vrij onbekenden Jacob. Van den romancyclus: Marijtje Gijzen, heeft geen der drie vervolgdeelen het „Verraad” geëvenaard.

Het lijkt dus een hachelijke onderneming, een vervolg te schrijven op een gunstig ontvangen roman. Wanneer de hoofdpersoon de bekoring van zijn jeugd mist, is hij dan nog wel een interessante romanfiguur of zal hij zich ontwikkelen tot een mensch, zooals er twaalf in een dozijn voorkomen?

Wanneer men leest: „Tjalling wil wat anders”, veronderstelt men dadelijk, dat deze Tjalling een

bekende figuur moet zijn. Gelukkig gekozen lijkt me deze titel niet, daar slechts zij die „Deining” gelezen hebben, weten, dat het de hoofdpersoon uit dat eerste boek van G. Mulder is. Een vervolg dus, de verdere ontwikkeling van het leven van een Frieschen boerenjongen.

„Deining”, hoewel gebeurtenissen beschrijvend uit de echt Friesche streek Gaasterland, was toch geen streekroman, maar teekende de moeilijkheden in het leven van een kleinen arbeidersjongen, die verliefd raakte op een boerendochter. Dat had overal kunnen gebeuren.

Het vervolg verschilt in dit opzicht niet van het eerste deel. Wel komen hier af en toe Friesche woorden of heele zinnen in voor, zoodat men geen oogenblik in het onzekere blijft, waar Tjalling woont, maar ze geven het gesprek slechts een locale kleur. Iets typisch Friesch wordt er niet in beschreven.

Natuurlijk is dit ook geen vereischte. Hoofdzak is, wat de schrijver te zeggen heeft, en hoe hij dat doet.

Het eerste hoofdstuk rekent dadelijk af met een oude bekende uit „Deining”. De zonderlinge Gauke Mol sterft plotseling, na een ruzie met boer Tjaarda. Een merkwaardige figuur verdwijnt hiermee, maar de schrijver heeft nu gemotiveerd, waarom Tjaarda aan den drank is gekomen, waardoor hij en zijn gezin in ellende gedompeld worden.

Nu wordt tevens aannemelijker gemaakt de liefde van de boerendochter en den arbeider. Want het financiële verval van den trotschen boer, maakt de kloof tusschen het meisje en haar heimelijken verloofde enger. Na den tragischen dood van den boer, vervalt de laatste hinderpaal: boerentrots, want moeder en dochter zijn in de oogen van hen die stand afmeten naar geld, de gelijken, zoo niet de minderen geworden van den arbeider.

De schrijver heeft dezen achteruitgang zeer sober verteld. Gaarne had men iets meer vernomen van de reacties van het leven en sterven van dien trotschen, rijken boer op zijn omgeving en gezin. Veel meer dan op de familie Tjaarda, valt de aandacht op het gezin Wierda, omdat hiervan Tjalling deel uitmaakt, nadat hij is weggejaagd door Tjaarda. Daar de nieuwe boer en zijn vrouw geen belangrijke plaats in zullen nemen in het verhaal, draagt al wat van hen verteld wordt een fragmentarisch karakter. Aardige, maar ook flauwe en soms onfrissche momenten — als het spek-eten met zijn gevolgen — worden met een uitvoerigheid beschreven, omgekeerd evenredig aan hun belangrijkheid voor de ontwikkeling van het verhaal.

Want het voornaamste doel is, de verandering te beschrijven die plaats grijpt bij den titelheld. Wanneer de beide partijen elkaar zoo genaderd zijn, dat een huwelijk mogelijk wordt ook in de oogen van de „menschen”, wil Tjalling in eens iets anders worden. Veldwachter zijn wordt nu zijn ideaal. Enkele nieuwe figuren treden nu op, waartegenover de hoofdpersoon geplaatst wordt, om zijn karakter in dezen tijd te teekenen. Heel erg flink is dat niet. De nieuwe vriend, die uiteindelijk zijn mindere blijkt, is langen tijd de sterkere. In hun omgang is Tjalling, hoewel eerlijker, veel futlooser. Tijdens den diensttijd van beiden, die heel en passant verteld wordt, blijft Tjalling een onhandige, domme boerenjongen, die geen promotie weet te maken. Daarna lummelt hij wat rond, zonder te werken en zonder veel te studeeren. Zijn examen wordt dan ook een paskwil.

Heel sympathiek daarentegen wordt het meisje geteekend. Zij blijkt een vroom, doortastend en eerlijk meisje te zijn, waartegen de weifelende verloofde schril afsteekt.

Goed beschreven is de ziekte en het sterven van vrouw Tjaarda na een leven van ellende. Tjalling komt tot bezinning, als hij ziet hoe zijn meisje straks alleen zal komen te staan, afhankelijk van anderen, omdat hij door zijn verandering haar geen positie kan aanbieden. Zijn betere natuur wordt wakker. Met het geweldig pak slaag dat hij zijn gemeenen ex-vriend geeft, rekent hij af met zijn verleden, en als hij de kans krijgt als boerenarbeider, die er ook een eigen bedrijfje op na kan houden, zijn meisje tot zijn vrouw te maken, grijpt hij deze met beide handen aan. Pas wanneer hij zijn bestemming volgt, en wordt wat hij moest worden, komt hij op den goeden weg, die hem tot geluk kan voeren.

Er zitten vele zwakke plekken in dit verhaal, dat dikwijls te praterig is, te wijdoopig in onbeduidende bijzonderheden. Het bereikt niet de hoogte van „Geef mij hien te eten”, den goeden crisisroman van dezen schrijver, maar er zit een heel goede strekking in. Na een langen weg van eigenwillig zoeken leert de hoofdpersoon zijn roeping zien en volgt hij den wil van God, waar de vrome vrouw Tjaarda en zijn flinke verloofde zich gehoorzaam voor bogen. Dit vervolg is daardoor beter geworden, dan het eerste deel.

Gr.

H. S.

Dan: Voordt doe Eijndhove kwam de De magis begeleidt niet wete Utrecht „tot oirke den onder dreas Ess Januari 19 of de chr testaments onder hel te voeren, vooren in een eerlic slaen en s vrage aldi

Eerstelij maecken, sijnde des den ende sake is e schieden i toe gestelt eerlicke k selfs een openbaren plaatsen te gebruikte liedekens bij den pi ments eer is, dewel christenen schelick v dienst der heit moet settet. Nu de vergad hebben er ende oeffte ten bestie van Corin ders? Wa van u, hee heeft hij i openbarin dingen ge dan, dat v van de g orgelspeel quaemheit weckinge dacht: m geluif, da 14:16. (Zi dentie var formatie, Christus, gende ou weleke ne daerbij Ch waren, lie spelen in wen testa sij suleks hadden.

Oordeel dewelke te buyten rijke Chr dienst der deele reeh het open in te voer in geen g a.w. p. 36

Het in 1 Ecclesiasti ook op di niet geno van hebb standpunt verder m Wekte de sche en J de eerste stonde au delt tegen nog aan e Hervormi vaarijck e schijnen; keeren. V eeredienst mond vol